

Norma, kas noteic apmēru, kādā civilprocesā ir atlīdzināmi ar lietas vešanu saistītie izdevumi par advokāta palīdzību, atbilst Satversmei

2015. gada 29. aprīlī Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2014-31-01 „Par Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunkta (2012. gada 29. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam”.

Izdevumi par advokāta palīdzību atlīdzināmi atbilstoši regulējumam, kurš ir spēkā nolēmuma taisīšanas brīdī

Apstrīdētā norma

Civilprocesa likuma 44. pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunkts: „Ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi šādos apmēros: 1) izdevumi advokāta palīdzības samaksai: [...] b) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa ir no 6001 lata līdz 40 000 latu, – to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 2000 latu”.

Augstāka juridiskā spēka normas

Satversmes 1. pants: „Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.”

Satversmes 91. pants: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.” Satversmes tiesa, ievērojot prasījuma robežas, vērtēja apstrīdētās normas atbilstību šā panta pirmajam teikumam. [19]

Satversmes 92. pants: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.” Satversmes tiesa, ievērojot prasījuma robežas, vērtēja apstrīdētās normas atbilstību 92. panta pirmajam teikumam. [9.1.]

Satversmes 105. pants: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu.

Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Ivo Ržepicka konstitucionālās sūdzības. Pieteikuma iesniedzējs 2012. un 2013. gadā bijis iesaistīts tiesas procesā, kurā viņa prasība tika noraidīta. Tādēļ viņam bija pienākums atlīdzināt otrai pusei izdevumus advokāta palīdzības samaksai. Tā kā tiesa par atlīdzināmo izdevumu apmēru lēma pēc 2013. gada 1. janvāra, tā atlīdzināmo izdevumu apmēra noteikšanai piemēroja apstrīdēto normu. Tādējādi apmērs, kādā atlīdzināmi izdevumi advokāta palīdzības samaksai, salīdzinājuma ar iepriekšējo procesuālo regulējumu pieauga aptuveni trīssarpus reizes. Sūdzības iesniedzējs norāda, ka apstrīdētā norma aizskarot viņam Satversmes 91., 92. un 105. pantā garantētās pamattiesības, jo tiek attiecināta uz to izdevumu atlīdzināšanu, kuri radušies pirms tās spēkā stāšanās. Likumdevējam, palielinot atlīdzināmo izdevumu apmēru, esot bijis pienākums paredzēt saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu, bet tas neesot izdarīts. Tādējādi apstrīdētā norma esot pretrunā ar tiesiskās paļāvības principu, kas izriet no Satversmes 1. panta.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par tiesībām uz taisnīgu tiesu

Satversmes tiesa konstatēja, ka apstrīdētā norma ir procesuālo tiesību norma, [10] norādot, ka viens no vispāratzītajiem procesuālo tiesību principiem ir noteikums, ka tiesvedību civillietā regulē civilprocesuālo tiesību normas, kas ir spēkā lietas izskatīšanas, atsevišķu procesuālu darbību izdarīšanas vai tiesas sprieduma izpildīšanas laikā [8.1]. Tādēļ apstrīdētā norma piemērojama arī gadījumos, kad tiesvedība uzsākta un atlīdzināmie izdevumi radušies līdz tās spēkā stāšanās brīdim [8].

Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējam ir tiesības pieņemt arī tādus grozījumus, kam ir tūlītējs spēks. Proti, ir pieļaujama pieņemtā tiesiskā regulējuma iedarbības attiecināšana arī uz tādām tiesiskajām attiecībām, kuras bijušas ievadītas pirms šā tiesiskā regulējuma stāšanās spēkā un tā spēkā stāšanās laikā turpinās. Tomēr likumdevējam, pieņemot šādas procesuālo tiesību normas, ir pienākums izvērtēt to ietekmi uz jau iesāktajām tiesiskajām attiecībām un, ja nepieciešams, paredzēt saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu, lai tādā

veidā nodrošinātu saprātīgu līdzsvaru starp personu tiesisko paļāvību un sabiedrības gūto labumu. Vienlaikus Satversmes tiesa norādīja, ka, samērojot personu un sabiedrības intereses, nepieciešamībai pēc jauna regulējuma var tikt piešķirta prioritāte. [9.2]

Tādējādi Satversmes tiesa visupirms vērtēja apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam to kopsakarā. [9.2.]

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma ierobežoja pieteikuma iesniedzēja tiesības uz taisnīgu tiesu, jo lietas izskatīšanas laikā tika palielināts atlīdzināmo izdevumu apmērs [11] un vērtēja:

- 1) vai ierobežojums ir noteikts ar likumu,
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis,
- 3) vai ierobežojums ir samērīgs. [12]

Satversmes tiesa atzina, ka nav strīda par to, ka ierobežojums ir noteikts ar likumu. [13] Tāpat tiesa atzina, ka ierobežojumam ir leģitīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība, proti, norma gan aizsargā tā tiesvedības dalībnieka tiesības, kura labā taisīts tiesas nolēmums, gan arī nodrošina tiesu sistēmas efektivitāti. [14]

Vērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesa secināja, ka personai radītās nelabvēlīgās sekas ir mazākas nekā sabiedrības ieguvums no apstrīdētās normas pieņemšanas un tā samērīgi ierobežo pieteikuma iesniedzēja tiesības. [18.3]

Proti, apstrīdētās normas pieņemšana bija nepieciešama, lai visām personām, kurām par labu taisīts tiesas nolēmums, tiktu garantētas tiesības saņemt atlīdzināmos izdevumus taisnīgā apmērā. [18.1] Tāpat Satversmes tiesa norādīja, ka attiecībā uz atlīdzināmajiem izdevumiem, kas radušies, samaksājot par advokāta palīdzību, ir paredzēts izņēmums no principa, ka ar lietas vešanu saistītie izdevumi atlīdzināmi to faktiskajā apmērā. Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums nodrošina līdzsvaru starp abu tiesvedības pušu interesēm. [18.2.2]

Vērtējot, vai ir ievērots tiesiskās paļāvības princips, Satversmes tiesa norādīja, ka iepriekšējais procesuālais regulējums pieteikuma iesniedzējam nedeva tiesības paļauties uz to, ka tiesiskais regulējums nemainīsies un attiecīgi arī tiesvedības izmaksas paliks nemainīgas. [18.2]

Pieteikuma iesniedzējam pieeja tiesai nav liegta pēc būtības. Turklāt likumdevējs ir līdzsvarojis sabiedrības intereses un personu tiesisko paļāvību, pieļaujot, ka tiesa, ievērojot taisnīguma un samērīguma principus, var izvērtēt piedzenamo atlīdzināmo izdevumu apmēru, kā arī pēc puses lūguma var atlikt sprieduma izpildi šajā daļā vai sadalīt to termiņos [18.2.3., 18.2.4.]

Tādējādi Satversmes tiesa **atzina apstrīdēto normu par atbilstošu Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam.** [18.3]

Par apstrīdētās normas atbilstību vienlīdzības principam

Satversmes tiesa norādīja, ka pēc normatīvo aktu grozīšanas vienmēr izveidojas tāda situācija, ka regulējuma izmaiņas pašas par sevi rada gan divas personu grupas, gan arī atšķirīgu attieksmi pret tām. Šī situācija pati par sevi nepārkāpj vienlīdzības principu, bet ir jāvērtē, vai likumdevējs, grozot regulējumu, ir ievērojis tiesiskās paļāvības principu. [19.2]

Tā kā Satversmes tiesa, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam, secināja, ka tiesiskās paļāvības princips nav pārkāpts, tā **atzina apstrīdēto normu par atbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.** [19.1]

Par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma neaizskar pieteikuma iesniedzēja tiesības uz īpašumu, jo jautājums par tiesāšanās izdevumu samērīgumu vērtējams Satversmes 92. panta tvērumā kā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums. Atbilstoši Civilprocesa likumam ikviena persona var brīvi rīkoties ar savām subjektīvajām tiesībām un to aizsardzības līdzekļiem. Tātad jebkurus tiesvedības izdevumus visupirms rada pati persona ar savu brīvo gribu, nevis valsts noteikts pienākums uzsākt tiesvedību. [20]

Tādējādi Satversmes tiesa **izbeidza tiesvedību daļā par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam.** [20]

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāsies spēkā tā oficiālās publicēšanas dienā. Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājas lapā.

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājas lapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Līna Kovalevska

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Lina.Kovalevska@satv.tiesa.gov.lv

67830748, 29813216